

O`TKIR HOSHIMOVNING “TUSHDA KECHGAN UMRLAR” ROMANIDA URUSH VA UNING INSON RUHIYATIGA TA`SIRI

Abdullayeva Zunnura Shavkat qizi

*Namangan Davlat Pedagogika instituti O`zbek
tili va adabiyoti yo`nalishi 1-bosqich magistranti
Email: abdullayevazunnura2@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu maqolada O`tkir Hoshimovning “Tushda kechgan umrlar” romanida urush va uning inson ruhiyatiga ko`rsatgan ta`siri tahlil qilinadi. Asarda urushning nafaqat jang maydonidagi insonlar, balki ularning oila a`zolari va butun jamiyat hayotiga olib kelgan ma`naviy-ruhiy iztiroblari badiiy tasvirlangan. Roman qahramonlarining kechinmalari, qo`rquv, iztirob, sog`inch, ruhiy tushkunlik va hayotga bo`lgan munosabatidagi o`zgarishlar orqali urushning inson taqdiriga nechog`li og`ir ta`sir ko`rsatishi ochib beriladi. Shuningdek, asarda urushning inson qalbida qoldirgan bitmas jarohatlari, uning avlodlar hayotiga ta`siri hamda tinchlikning bebaho ne`mat ekani yoritiladi. Maqolada yozuvchining urush fojeasini tasvirlashdagi badiiy mahorati va psixologik tasvir vositalaridan foydalanish usullari ham tahlil etiladi.

**Kalit so`zlar:** O`tkir Hoshimov, “Tushda kechgan umrlar”, urush, inson ruhiyati, ruhiy iztirob, qahramon, psixologik tasvir, urush fojeasi, tinchlik, inson taqdiri.

Аннотация: В данной статье анализируется война и её влияние на психологическое состояние человека в романе О`tkir Hoshimova «Жизнь, прожитая во сне» («Tushda kechgan umrlar»). В произведении художественно изображены не только судьбы людей, оказавшихся на поле боя, но и духовно-психологические страдания членов их семей и всего общества, вызванные войной. Через переживания героев, их страх, душевные страдания, тоску, психологическую подавленность и изменения в отношении к жизни раскрывается тяжёлое влияние войны на человеческую судьбу. Кроме того, в романе освещаются незаживающие раны, оставленные войной в человеческой душе, её влияние на жизнь последующих поколений, а также подчёркивается бесценность мира. В статье также анализируются художественное мастерство писателя в изображении трагедии войны и особенности использования им средств психологического изображения.

Ключевые слова: О`tkir Hoshimov, «Жизнь, прожитая во сне», война, психология человека, душевные страдания, герой, психологическое изображение, трагедия войны, мир, человеческая судьба.

Abstract: This article analyzes the war and its impact on the human psyche in O`tkir Hoshimov's novel *Tushda kechgan umrlar* (*Lives Passed in a Dream*). The

novel artistically depicts not only the lives of people who experienced war on the battlefield, but also the spiritual and psychological suffering caused by war among their family members and society as a whole. Through the characters' experiences, fear, anguish, longing, psychological depression, and changes in their attitudes toward life, the article reveals the profound impact of war on human destiny. The novel also highlights the lasting wounds left by war in the human soul, its influence on the lives of future generations, and the invaluable significance of peace. In addition, the article examines the writer's artistic mastery in portraying the tragedy of war and his use of psychological techniques in depicting the inner world of the characters.

Keywords: O'tkir Hoshimov, *Tushda kechgan umrlar*, war, human psyche, psychological suffering, character, psychological portrayal, tragedy of war, peace, human destiny.

KIRISH

Adabiyot inson hayotining eng murakkab va og'riqli jihatlarini yoritish orqali jamiyatning tarixiy xotirasini shakllantiradi. Ayniqsa, urush mavzusi adabiyotda inson taqdiri, ruhiyati va ma'naviy dunyosini anglashning muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Chunki urush faqat jang maydonida kechadigan voqea emas. Uning oqibatlari inson qalbida, oilalarda va butun jamiyat hayotida uzoq vaqt davom etadi.

O'zbek adabiyotining taniqli vakili O'tkir Hoshimovning **“Tushda kechgan umrlar”** romani ham ana shunday murakkab masalalarni badiiy jihatdan yoritgan asarlardan biridir. Romanda inson va tarix, shaxs va jamiyat, urush va tinchlik, hayot va o'lim kabi muhim masalalar o'zaro bog'liq holda tasvirlanadi.

Asarning asosiy qahramonlaridan biri Rustam taqdiri orqali Afg'oniston urushining inson hayotiga va ruhiyatiga ta'siri ko'rsatiladi. Urushdan qaytgan inson jismonan tirik bo'lsa-da, uning qalbida urushning og'ir izlari qoladi. U ko'rgan voqealar, yo'qotishlar va qo'rquvlar uning kundalik hayotiga ham ta'sir ko'rsatadi.

Mazkur maqolada romandagi urush mavzusi, uning inson ruhiyatiga ta'siri, qahramonlarning ichki kechinmalari hamda asarning tinchlikparvarlik g'oyasi tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM

O'tkir Hoshimov ijodida tarix va inson taqdiri. O'tkir Hoshimov o'zbek adabiyotida o'ziga xos uslubi, xalqona tili va inson ruhiyatini chuqur tasvirlay olishi bilan ajralib turadi. Uning asarlarida oddiy insonning hayoti, orzu-armonlari, dardi va kechinmalari katta badiiy ma'no kasb etadi.

Yozuvchi tarixiy va ijtimoiy voqealarni tasvirlashda ularni inson taqdiri bilan bog'lashga katta e'tibor beradi. “Tushda kechgan umrlar” romanida ham katta tarixiy jarayonlar alohida insonlarning hayoti orqali ochib beriladi.

Asarda turli davrlar va avlodlar taqdiri bir-biri bilan bog'lanadi. Shu orqali inson hayotining tarixiy voqealardan mustaqil emasligi ko'rsatiladi. Tarixdagi siyosiy

qarorlar, urushlar va ijtimoiy o'zgarishlar oddiy insonlarning hayotiga bevosita ta'sir qiladi.

Roman o'quvchini nafaqat voqealarni kuzatishga, balki ularning inson qalbida qanday aks etishini tushunishga undaydi.

Romanda urush mavzusining badiiy talqini. Urush insoniyat tarixidagi eng katta fojealardan biridir. Urush tufayli insonlar hayotidan ayriladi, oilalar parokanda bo'ladi, farzandlar ota-onasidan, ota-onalar farzandlaridan ayriladi. Eng achinarlisi, urush tugaganidan keyin ham uning oqibatlari darhol yo'qolib ketmaydi.

“Tushda kechgan umrlar” romanida urush ana shu jihatlari bilan tasvirlanadi. Yozuvchi urushning faqat jangovar manzaralariga emas, uning inson ruhiyatiga ko'rsatgan ta'siriga urg'u beradi.

Afg'oniston urushida qatnashgan yoshlarning ko'pchiligi hayotining eng muhim davrlarini urush sharoitida o'tkazadi. Ular tinch hayotdan uzoqlashadi, o'lim va xavf bilan yuzma-yuz keladi. Bunday muhit insonning ruhiy dunyosini o'zgartirmasdan qolmaydi.

Urushda inson doimo xavf ostida yashaydi. Har qanday tovush, har qanday kutilmagan vaziyat unda qo'rquv uyg'otishi mumkin. Shu sababli urushni boshidan kechirgan odamning ruhiy holati oddiy hayot kechirayotgan insonnikidan keskin farq qiladi.

Afg'on urushi va uning inson hayotiga ta'siri. Roman voqealarida Afg'oniston urushi muhim o'rin egallaydi. Bu urushga yuborilgan yoshlar o'z xohishlariga ko'ra emas, mavjud siyosiy tizim talabi bilan jang maydoniga boradilar. Yosh inson uchun hayotning eng go'zal davri bo'lgan yoshlik yillari urush muhitida o'tadi. U o'qish, kasb egallash, oila qurish, kelajak haqida orzu qilish o'rniga qurol ko'tarishga majbur bo'ladi. Bu holat asardagi fojiaiy ruhni yanada kuchaytiradi. Chunki urush insonning nafaqat bugunini, balki kelajagini ham o'zgartiradi.

Urushga ketgan insonning yaqinlari ham doimo xavotir va qo'rquvda yashaydi. Har bir xabar ular uchun hayot-mamot masalasiga aylanadi. Demak, urushning ta'siri frontdagi askar bilan cheklanmaydi. Uning og'irligi askarning ota-onasi, turmush o'rtog'i, farzandlari va yaqinlariga ham ta'sir qiladi.

Rustam obrazida urushning ruhiy oqibatlari. Romanning eng muhim obrazlaridan biri Rustamdir. Uning taqdiri orqali urushdan keyingi inson ruhiyatining murakkab holati ochib beriladi. Rustam urushdan qaytgach, avvalgidek hayot kechira olmaydi. Chunki uning ongida urush bilan bog'liq og'ir xotiralar mavjud. U ko'rgan voqealar, o'lim va qo'rquvlar uning ruhiyatida chuqur iz qoldirgan. Bu holat urushning eng og'ir oqibatlaridan birini ko'rsatadi: **inson jang maydonidan chiqishi mumkin, ammo urush uning xotirasidan chiqmasligi mumkin.**

Rustamning ruhiy iztiroblari orqali yozuvchi urushning inson ichki dunyosini qanday o'zgartirishini ko'rsatadi. U tashqi tomondan oddiy hayotga qaytgandek

ko'rinsa-da, ichki dunyosida tinimsiz kurash davom etadi. Qahramonning ruhiy holatida tushkunlik, bezovtalik, yolg'izlik va o'tmish xotiralari bilan kurash kabi kechinmalar seziladi. Bu jihatlar asarning psixologik ahamiyatini oshiradi. Rustam shaxsida yozuvchi urushdan qaytgan minglab insonlarning umumlashgan obrazini yaratadi. U orqali urushning inson hayotini qanday izdan chiqarishi ochib beriladi.

Urush va oila taqdiri. Urushning yana bir katta fojeasi — uning oilalarga ta'siridir. Insonning urushga ketishi bilan uning yaqinlari ham ruhiy sinovga duch keladi. “Tushda kechgan umrlar” romanida inson taqdiri va oila masalasi bir-biridan ajralmagan holda tasvirlanadi. Urushdan qaytgan insonning ruhiy holati uning oilaviy munosabatlariga ham ta'sir qilishi mumkin. Tinch hayotda inson o'zini xavfsiz his qiladi. Ammo urushni boshdan kechirgan odam uchun oddiy hayotning o'zi ham ba'zan begona tuyulishi mumkin. U o'z yaqinlari bilan birga bo'lsa ham, qalban o'tmishdagi voqealar bilan yashaydi. Bu esa oila a'zolari uchun ham og'ir kechinmalarni keltirib chiqaradi. Ular yaqin insonining avvalgidek emasligini ko'rishadi, ammo uning ichki iztiroblarini to'liq anglay olmasliklari mumkin. Shunday qilib, urush oilani faqat jismoniy jihatdan emas, balki ruhiy jihatdan ham jarohatlaydi.

Urushning inson xotirasida qoldirgan izlari. Inson xotirasi o'tmishdagi voqealarni saqlab qoladi. Ayniqsa, kuchli qo'rquv, o'lim yoki ayriliq bilan bog'liq voqealar xotirada uzoq vaqt saqlanadi. Romanda ham urush xotirasi qahramonlar ruhiyatida doimiy ravishda namoyon bo'ladi. Tinch hayotga qaytgan inson uchun urush tugagan bo'lishi mumkin, ammo uning ruhiy kechinmalari davom etadi. Bu jihatdan asarning nomi **“Tushda kechgan umrlar”** chuqur ramziy mazmun kasb etadi. Go'yo inson hayotining ayrim yillari tush kabi o'tib ketgan, ammo bu “tush”ning og'riqlari haqiqatda qolib ketgan. Umrning tushga o'xshatilishi bejiz emas. Urush insonning yoshlik davrini, orzularini va kelajakka bo'lgan ishonchini olib ketishi mumkin. Inson keyinchalik ortga qarab, o'tgan yillarini go'yo tushda kechgandek his qiladi.

Urush va insonning ma'naviy dunyosi. Urush nafaqat ruhiy, balki ma'naviy o'zgarishlarga ham sabab bo'ladi. O'limni yaqindan ko'rgan inson hayotning qadrini boshqacha anglay boshlaydi. Romandagi qahramonlar taqdiri orqali hayotning bebaho ekani, inson umrining qaytarib bo'lmaydigan ne'mat ekani ta'kidlanadi. Urush sharoitida insonning eng oddiy ehtiyojlari — tinch uy, oila davrasi, yaqinlar bilan suhbat, osoyishta tun — juda katta qadriyatga aylanadi. Shu sababli roman o'quvchini tinchlikning qadriga yetishga undaydi. Tinchlik oddiy va tabiiy holatdek ko'rinsa-da, uning qadrini ko'pincha urushni boshdan kechirgan insonlar chuqurroq anglaydi.

Asarning insonparvarlik va tinchlikparvarlik g'oyasi. “Tushda kechgan umrlar” romanining asosiy g'oyalaridan biri insonparvarlikdir.

Yozuvchi urushni qahramonlikning oddiy ko‘rinishi sifatida emas, inson taqdirini yemiruvchi fojia sifatida ko‘rsatadi. Asarda inson hayoti har qanday siyosiy maqsad yoki manfaatdan ustun qo‘yiladi. Insonning yoshligi, orzulari va kelajagi hech qanday urush qurboniga aylanishi kerak emas. Roman o‘quvchini tarixga tanqidiy nazar bilan qarashga, inson taqdirini qadrlashga va urushning asl mohiyatini anglashga chaqiradi. Asarning bugungi kundagi ahamiyati ham shundadir. Urushlar qayerda va qanday sabab bilan yuz bermasin, eng katta zarar oddiy insonlarga yetadi. Shu sababli tinchlikni asrash, inson hayotini qadrlash va yosh avlodni urushning oqibatlaridan ogohlantirish muhimdir.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, O‘tkir Hoshimov **“Tushda kechgan umrlar”** romani urush mavzusini inson taqdiri va ruhiyati bilan bog‘liq holda yoritgan muhim asarlardan biridir. Romanda Afg‘oniston urushi misolida urushning inson hayotiga ko‘rsatgan salbiy ta’siri ochib beriladi. Ayniqsa, Rustam obrazi orqali urushdan qaytgan insonning ruhiy iztiroblari, og‘ir xotiralari va tinch hayotga moslashishdagi qiyinchiliklari tasvirlanadi. Urush insonni nafaqat jismonan, balki ruhan ham jarohatlaydi. U insonning yoshlik yillarini, orzularini, oilaviy xotirjamligini va kelajakka bo‘lgan ishonchini buzishi mumkin. Eng achinarlisi, urush tugaganidan keyin ham uning ruhiy oqibatlari uzoq vaqt davom etadi. **“Tushda kechgan umrlar”** nomining o‘zi ham inson umrining ayrim davrlari qanday qilib armon va iztirobga aylanishini anglatadi. Asar orqali yozuvchi urushning asl qiyofasini ko‘rsatib, o‘quvchini tinchlikning qadriga yetishga chaqiradi. Demak, roman nafaqat Afg‘on urushi haqida hikoya qiluvchi asar, balki **inson qadri, hayotning bebaho ekanligi, xotira, ruhiy jarohat va tinchlikning ahamiyati haqida chuqur mushohada yuritishga undaydigan asardir**. Bugungi yosh avlod uchun bu asarning tarbiyaviy ahamiyati nihoyatda katta. Chunki tarixni anglash orqali inson urushning achchiq oqibatlarini tushunadi va tinchlikning qadriga yetadi. Insoniyatning eng katta boyligi — bu tinch hayot va inson umridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. T.Boboyev. Adabiyotshunoslik asoslari.-T., O'zbekiston. 2002-yil.
2. Normatov U. Nasrimiz ufqlari.-T: Adabiyot va san'at nashriyoti, 1974
3. N. Hotamov. B. Sarimsoqov. Adabiyotshunoslik terminlarining ruscha-o'zbekcha izohli lug'ati. T.: O'qituvchi, 1989.
4. O' Hoshimov. "Tushda kechgan umrlar" romani. G'.G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti.- T: 2002
5. E. Achilova, O'tkir hoshimov asarlarida badiiypsixologizm muammosi. "XALQ TA'LIMI" ilmiy-metodik jurnali. 2021. № 5. www.xtjurnali.zn.uz.
6. Achldova Emina Sadulloyevna, ARTISTIC PSYCHOLOGY ON THE EXAMPLE OF THE WORK "SPRING DOES NOT RETURN". ACADEMICIA An International Multidisciplinary